

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ—ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1933

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 46^Α
ΑΘΗΝΑΙ

Ε. ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ἡ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν

Ἀγαπητὴ «Νέα Ἐστία».

Στὸ τελευταῖο σου φύλλο—τῆς 1^{ης} Μαΐου—γράφοντάς γιὰ τὰ «Ἐκατόχρονα τῆς Ἀθῆνας», ὁ κ. Π. Νιρβάνας παρακονιέται ὅτι δὲν ὑπάρχει, δὲν βγῆκε μᾶλλον ὡς σήμερον μιὰ «Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν», «μιὰ συστηματικὴ Ἱστορία τῆς αἰώνιας πόλεως, ἀπὸ τῶν ἀρχαιώτατα χρόνια ὡς σήμερον». Καὶ παρακρίνω ἑξῆς ἀπὸ μερικὰς ἀπορίας μου, καὶ εἰς μοναδικὰς εἰδὸς τοὺς ἐργαζομένους καὶ εἰς μοναδικὰς εἰδὸς τοὺς ἐργαζομένους τοῦ Κωνσταντινουπόλεως γιὰ τοὺς χρόνους τῆς τσαρικοκρατίας, — πηγὴς ἀξιόλογα γιὰ τὸν ἱστορικὸν τῆς γενικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν—τίποτε τὸ γενικώτερον καὶ συνθετικώτερον δὲν ἔχομεν νὰ παραρρηθῶμεν.

Θὰ μοῦ ἐπιτρέψῃ ὁμοῦ ὁ σεβαστὸς μου συνεργάτης σου γιὰ τοῦ ὑπενθυμίσω ὅτι ὑπάρχει ἡ «Γενικὴ Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν». Εἶναι γραμμένη ἀπὸ τὸν Γεώργιον Κωνσταντινίδην, Μακεδόνα, ἐβραβεύθη εἰς τὸ Ἱστορικὸν διαγώνισμα τοῦ Δήμου Ἀθηναίων (1876), τὸ προκηρουχθὲν τῷ 1873, ἐπὶ δημορχοῦντος Παναγῆ Σ. Κυριακοῦ, καὶ ἐξετυπώθη δαπάνῃ τοῦ δήμου. Ἐπανεξεδόθη δὲ, «ἐπεξεργασμένη εἰς β' ἔκδοσιν», στὰ 1894.

Ἡ Ἱστορία αὐτὴ, ὅσο τουλάχιστον ξαίρω, (καὶ τολμῶ νὰ τὸ πῶ αὐτὸ γιὰτὶ κα' ἐγὼ κάποιος ἔχω ἐγκύψει στὸ ἴδιον θέμα), ἦταν, γιὰ τὴν ἐποχὴ τῆς βέβαια, ἀρκετὰ καλὴ, γιὰτὶ στηριζότανε σὲ ἀπειρίαν δοκουμένων.

Αὐτὰ ὅσον ἀφορᾷ τὴν «ἀνυπαρξίαν» τῆς Γενικῆς Ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν. Βέβαια, εὐχρῆς ἔργον θὰ ἦταν, τώρα μὲ τὰ ἑκατόχρονα, νὰ ἐβγαίνε μιὰ πῶ συμπληρωμένη.

Με τιμὴ

Γ. ΤΣΟΥΚΑΛΑΣ

Τὰ ἐπίθετα

Σεβαστέ μου κ. Σενόπουλε,

Πολὸν μοῦ ἄρεσε τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Τέλλου Ἄγγρα γιὰ τὰ ἐπίθετα, ἐπειδὴ δὲ «παρακαλεῖ ὅποιος κατέχει ἀθθεντικώτερες πηγὰς νὰ τίς συνεισφέρῃ», ὑπενθυμίζω τὴ γνώμη τοῦ Schopenhauer (ἀπὸ τὸ βιβλίον: «Συγγραφαίς καὶ ἦθος»), ποὺ συμφωνεῖ τόσο μὲ τὴ δική μου:

«Πᾶσα περὶ τὴν λέξις βραίνει ἀκριβῶς ἐναντίον τοῦ σκοποῦ τῆς. Ὁ Βολταῖρος λέγει περὶ τούτου: «Τὸ ἐπίθετον εἶναι ὁ ἐχθρὸς τοῦ οὐσιαστικοῦ». Τῇ ἀληθείᾳ, πλείστοι συγγραφεῖς ζητοῦσι νὰ κρύψωσι τὴν ἔνδειαν τῶν ἰδεῶν τῶν ὑπὸ τὸ πλῆθος τῶν λέξεων... Ἐξ ἄλλου οὐδέποτε πρέπει νὰ θαυμάζεται εἰς τὴν συντομίαν ἢ σαφήνεια, ἢ κυριολογία, ἢ ἀκριβεία μιᾶς ἐκφράσεως, κατὰ μίξονα δὲ λόγον ἢ γραμματικὴν... καὶ νὰ καταλείπεται ἡ ἔννοια εἰς τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀναγνώστην...»

Πόσον μεγάλοι καὶ ἀξιοὶ θαυμασμοῦ ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι πρόδρομοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, οἵτινες εἰς πάντα τὰ μέρη τῆς σφαιρῆς ἐφαντάσθησαν τὸ μᾶλλον ἀξιοθαύμαστον ἔργον τῆς τέχνης, τὴν γραμματικὴν τῆς γλώσσης, ἐδημιούργησαν τὰ μέρη τοῦ λόγου, διέκριναν καὶ

καθίδρυσαν μετὰ λεπτότητος καὶ περινοίας τὰ γένη καὶ τὰς πτώσεις τοῦ οὐσιαστικοῦ, τοῦ ἐπιθέτου καὶ τῆς ἀντωνυμίας, τοὺς χρόνους καὶ τὰς ἐγκλίσεις τοῦ ρήματος κ. λ. π.

Ὅλα ταῦτα πρὸς τὸν εὐγενῆ σκοπὸν τοῦ νὰ κατέχωσι διὰ τὴν πλήρη καὶ ἀξίαν ἔκφρασιν τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, ὕλικόν ὄργανον προσαρμοζόμενον καὶ ἐκτενές, ἱκανὸν νὰ παραδέχεται καὶ νὰ ἀναπαράγῃ ἀκριβῶς ἐκάστην ἀπόχρωσιν καὶ ἐκίστην μελοποίησιν ταύτης.

Οὔτε «ἐξοστρακισμὸς» λοιπὸν τοῦ ἐπιθέτου, οὔτε καὶ χρῆσις...

Μετὰ σεβασμοῦ

Πάτρις 6-5-33

ΤΟΥΛΑ ΠΑΠΑΧΡΟΝΟΠΟΥΛΟΥ

Τὰ «Περιοδικὰ καὶ Ἐφημερίδες»

Πολλοὶ ἀναγνώσται τῆς «Νέας Ἐστίας» μᾶς ζητοῦν νὰ σημειώσωμε τίς ἡμερομηνίας τῶν ἐντύπων, ὅπου δημοσιεύθησαν ὅσα ἄρθρα σχολιάζονται στὰ «Περιοδικὰ καὶ Ἐφημερίδες». Ἡ ἀξίωσις εἶναι δικαία. Καὶ κάνουμε τὴ μικρὴ ἀλλὰ τόσο χρήσιμη αὐτὴ καινοτομία, ἀπὸ τὸ τεῦχος τοῦτο.

Η ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΩΝ ΙΔΕΩΝ

Γιὰ μιὰ Χριστιανικὴ βιβλιοθήκη.

Τελειώνοντας τὸ ἄρθρον μου στὸ προπερασμένον φύλλο τῆς «Ν. Ἐστίας», ὑπεδείκνυα τὴν ἀνάγκη τῆς στενωτέρας ἐπαφῆς τοῦ σημερινοῦ χριστιανικοῦ κόσμου μὲ τὴ σκέψη τῶν Ἐκκλησιαστικῶν πατέρων. Πρῶτον ἀγαθὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς τέτοιαις στροφῆς, θὰ εἶταν, γιὰ μένα, ἡ γνωριμία μας μὲ μιὰ σαφῆ χριστιανικὴ διδασκαλία, ὁργανωμένη πνευματικῶς, καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, ἡ ἐκδήλωσις ἐκείνη στήν ὁποία ὑστεροῦμε σήμερον τὸ περισσώτερον εἶναι ἡ πνευματικὴ, νομίζω ὅτι ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῆς πατερικῆς φιλολογίας θὰ μπορούσε νὰ μᾶς βοηθήσῃ ἀκριβῶς σ' αὐτό: νὰ σκελετώσωμε χριστιανικὰ τὴ φιλοσοφική μας σκέψη, νὰ καταστοῦμε ἱκανοὶ νὰ προσφέρουμε στοὺς νέους ποῦ «διψοῦν φιλοσοφίας» τὸ μεταφυσικὸ ἐκεῖνο σκαρί, ποῦ ἀναγκάζονται νὰ τὸ ζητοῦν ἀπὸ ἄλλες πνευματικῆς πειθαρχίας ἀδιάφορες εἴτε καὶ ἀντίθετες στὸ χριστιανισμό. Δὲν μπορούμε νὰ ἐπικρατήσωμε ἐφ' ὅσον ἀφήνωμε τοὺς νέους ἔξω ἀπὸ τὴν κίνησίν μας καὶ ἀποκλείεται ἐντελῶς νὰ προσεταιρισθῶμε τοὺς νέους ἂν δὲν ἱκανοποιήσωμε τὴ ζητητικὴ τους δίψα. Μιὰ ἠθικὴ διδασκαλία ἀρκεῖ ἴσως γιὰ τὸν ὄριμον ἄντρα, ποῦ ὅπωςδήποτε μπόρεσε πιά νὰ τακτοποιήσῃ τὴ σκέψη του μὲ κάποια συνέπεια· ὁ νέος ὁμοῦ τὴ συνέπεια αὐτὴ τὴν ἀναζητεῖ μέσα στὶς κοσμοθεωρίας, μὲ πείσμα καὶ ἀποκλειστικότητα, καὶ χωρὶς αὐτὴν τὴν προϋπόθεσιν κανένα κήρυγμα, οὔτε καν τὰ θεορῶματα ἀνθρωπιστικὰ ἢ πατριωτικὰ κηρύγματα, δὲν μπορεί νὰ τὸν συναρπάσῃ. Ἔτσι λοιπὸν, μέγα καλὸ καὶ πρῶτον, ἡ πατερικὴ φιλολογία θὰ μᾶς ξαναεἰδινε τὴν πνευματικὴν ζωὴν. (Ἴσως μπορούσε κανεὶς νὰ παρ

E. I. IONANNINA 2008

ρατηρήσει ὅτι ἡ χριστιανικὴ θεωρία βρίσκεται πρῶτα πρῶτα μέσα στὰ Εὐαγγέλια, καὶ ὅτι πρέπει ἀπὸ καὶ κατ' εὐθείαν νὰ ἀντλοῦμε· νομίζω καὶ ἐγὼ ὅτι ἡ Καινὴ Διαθήκη πρέπει νὰ διαβάζεται, ὄχι ὅμως τόσο γιὰ τὸν καταρτισμὸ τῆς φιλοσοφικῆς σκέψεως, ὅσο γιὰ τὴ διαμόρφωση πνεύματος χριστιανικοῦ, διαθέσεως χριστιανικῆς· εἰδάλλως, ἡ ἀμεση, ἐξ ἐπιφανῆς χρησιμοποίησις τῆς Καινῆς Διαθήκης γιὰ τὴ διαμόρφωση φιλοσοφικῆς διδασκαλίας, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς παραδόσεως, μόνο στὴν αὐθαιρέσιā μπορεί νὰ ὀδηγήσῃ, τόσος εἶναι ὁ πλοῦτος τῆς Καινῆς Διαθήκης. Γεκμήρισον γι' αὐτὸ πού λέω, ἀρκεῖ νὰ θυμηθεῖ κανεὶς τὶς προτεσταντικὰς ἐκκλησίας ἀπὸ τὴ μιὰ μερῆν, καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ὅτι ὅλες οἱ μεγάλες χριστιανικῆς αἱρέσεις ἐστηρίχθησαν σὲ παρερμηνεία τῶν εὐαγγελίων ὀφειλομένη στὴν παραμέλησιν τῆς παραδόσεως).

Λεύτερος λόγος γιὰ τὸν ὅποιο θὰ ἦταν ἐπιθυμητὴ ἡ συνεχὴς μελέτη τῆς πατερικῆς φιλολογίας, καὶ μάλιστα τοῦ ἔργου τῶν μεγάλων Ἱεροαρχῶν, εἶναι ἡ ἐξαιρετικὴ ζωντιάνια καὶ ἡ ἐπικαρότης τῆς. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔζησαν σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς ἱστορίας παρόμοια μετὰ τὴ στιγμὴν πού ζοῦμε τώρα· ἐδοκιμάσθησαν ἀπὸ τὶς ἴδιες ἀγωνίες μετὰ τὶς δικῆς μας, ἐβρέθησαν μπροστὰ στὰ δικὰ μας προβλήματα. Ὁ χριστιανικὸς κοινωνισμὸς βρῖσκει ἀκέραιη τὴ διδασκαλίαν του ἐκεῖ μέσα. Ἐκεῖ βλέπομε πὸς ἡ πρώτη μεγάλῃ καὶ συστηματικῇ ἀνθρωπιστικῇ κίνησιν ἐγεννήθη μετὰ στὸ χριστιανισμὸν· τὰ προβλήματα τῆς ἀνεργίας, τῆς φτώχειας, τῆς κοινωνικῆς ἀδικίας, ἐμελετήθησαν ἀπὸ τοὺς Ἐκκλησιαστικοὺς πατέρας μετὰ τρόπον πού ἐξακολουθεῖ σήμερον νὰ εἶναι χρήσιμος καὶ ἀποτελεσματικὸς.

Παραλείπω τὴ μεγάλη ὁμορφίαν τῶν κειμένων γιὰ τὴν ὅποια ἄλλοι ἐμίλησαν πολὺ καλύτερα ἀπὸ ὅ, τι θὰ μπορούσα ἐγὼ νὰ τὸ κάνω, καὶ ἔρχομαι σ' ἕνα τρίτον καὶ τελευταῖον λόγον, στὴν προσηλυτικὴν ἢ ἀντιπροσέλιον πῶς ἀξία τῆς πατερικῆς φιλολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, πού πρωτομαίνει μέσα στὸ λαβύρινθο τῆς πατρολογίας τοῦ Μιγνε, δοκιμάζει πρῶτα πρῶτα ἕνα αἰσθηματικὸν ἐκπλήξεως καὶ ἀνησυχίας, τὰ χάνει ἂν ὅμως ὑπερνικήσῃ τὸ πρῶτον αὐτὸ αἰσθηματικὸν καὶ λίγο ἐπιμένει, ἢ ἐκπληξὴν του μεταβάλλεται σὲ πραγματικὴ ἀπόλαυσις· γνωρίζει ἕναν ἀλόκληρον κόσμον, ἀγνωστον στὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα, τὸν κόσμον τοῦ ψυχικοῦ βίου· συναρπάζεται ἀπὸ τοὺς ἀγῶνες τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, βλέπει ζωὴν καὶ κίνησιν ἐκεῖ πού πρῶτα ἐγνώριζε μονάχα νέκρωσιν καὶ ἀκίνησιā. Μιὰ καλὴ λοιπὸν ἐκλογὴ— ὄχι ἀποσπασμάτων, ἀλλὰ ἔργων ὁλόκληρων— τῆς πατρολογίας θὰ μπορούσε νὰ συμφιλώσῃ πολλοὺς μετὰ τὴν χριστιανικὴν φιλολογίαν, νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρον, τὴν συμπάθειαν καὶ, ἴσως, τελικὰ, τὴν κατάφασιν.

* * *

Τὶς ἀρετὰς αὐτὰς καὶ πολλὰς ἄλλας ἔχοντες ὑπ' ὄψιν του, ὁ κ. Μπαλάνος ἔχει προτείνει κατ' ἐπανάληψιν τὴν δημιουργίαν μιᾶς λαϊκῆς «πατρολογίας» προσιτῆς στὸ εὐρύτερον κοινόν. Φαντάζομαι μιὰ σειράν τομίδων μετὰ ἐκλεκτὰ ἔργα,

μεταφρασμένα ὅταν χρειάζεται, σχολιασμένα πάντα, μετὰ σχόλια ἰδίως πραγματικὰ καὶ ἱστορικὰ· τὸ ὅλον σὲ τρεῖς προσιτῆς. Ἴσως ἕνα τέτοιον ἔργον δύσκολον θὰ τὸ ἀνελάμβανε σήμερον ἕνας ἐκδότης· γι' αὐτὸ καὶ ἡ φωνὴ τοῦ κ. Μπαλάνου εἶναι ὡς σήμερον χωρὶς καμμιὰ πρακτικὴν ἀπάντησιν. Τελευταῖα ὅμως ἐδιάβασα ὅτι ἡ Ἀκαδημία μας ἀποφάσισε νὰ διαθέσῃ ἕνα πολὺ σημαντικὸν ποσὸν γιὰ τὴν ἐκδόσιν μιᾶς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης»· τὸ πρῶτον μάλιστα ἔργον πού ἀναγγέλθηκε εἶναι τὸ «Συμπόσιον» τοῦ Πλάτωνος. Ἡ ἀπόφασιν αὐτὴν μετὰ ἀφῆσε σκοπεῖν· τί σκοπιμότητα μπορεί νὰ ἔχει σήμερον στὴν Ἑλλάδα μιὰ τέτοια προσπάθειαν;— πρακτικὴ ἢ ἐπιστημονικὴ;

Ἄς πάρωμε τὴν ἐπιστημονικὴν· ἀνεξαρτήτως τῶν ἀρετῶν πού θὰ μπορούν νὰ ἔχουν μερικοὶ συνεργάται τῆς «Ἑλληνικῆς Βιβλιοθήκης»— καὶ στὴν περίπτωσιν τοῦ «Συμποσίου» νομίζω ὅτι οἱ ἀρετῆς αὐτῆς εἶναι ἐξαιρετικῆς— ἀμφιβάλω ἂν σήμερον, μετὰ τὰ περιορισμένα ὀλίκα μέσα τῆς, ἡ Ἑλλάς εἶναι εἰς θέσιν νὰ συναγωνισθεῖ τὰ ξένα κράτη στὸ ἐπίπεδον τῶν φιλολογικῶν ἐκδόσεων. Οὔτε νέες μελέται χειρογράφων ἢ μελέται νέων χειρογράφων μπορούμε νὰ κάμωμε, οὔτε εἶμαστε εἰς θέσιν νὰ παρουσιάσωμε ἕνα μεγάλο corpus κλασσικῶν συγγραφέων τόσο γιὰ λόγους οικονομικοὺς ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἔλλειψιν ἀρετῶν ἐιδικῶν συνεργατῶν. Τὸ ἅπαντον θὰ καταλήξῃ νὰ εἶναι μερικῆς μεμονωμένως ἐκδόσεις μερικῶν ἔργων τῆς ἀρχαιότητος, μέτρια πρωτότυπα, ἀναγκαστικά, καὶ ἀτελεῖς ὡς πρὸς τὴν μελέτη τῶν χειρογράφων (ἂν ἔχουμε τὶς φωτογραφίας δύο ἢ τριῶν χειρογράφων, αὐτὸ βέβαιον δὲν εἶναι πού θὰ μᾶς σώσει)— ἅπαντον ἀρκετὰ μέτριον γιὰ μιὰν Ἀκαδημίαν. Ἄφ' ἑτέρου, ἡ πληθώρα τῶν κλασσικῶν ἐκδόσεων πού ὑπάρχουν, καὶ τὸ συναγωνισμὸν θὰ καθιστοῦσε δυσκολώτερον, καὶ τὴν προσφορὰν μας στὴν παγκόσμιαν φιλολογίαν λιγώτερον πολυτιμῆν.

Ἀπὸ τὴν ἀποψη, πάλιν, τὴν πρακτικὴν, δὲ βλέπω καθόλου σὲ τί μπορεί νὰ χρησιμεύσῃ ἡ ἐκδόσιν δύο διαλόγων τοῦ Πλάτωνος, τριῶν τραγωδιῶν ἢ πέντε λόγων ἀρχαίων. Βέβαιον, τὸ φιλίμεντον τῶν παλιῶν μεθόδων τῆς κλασσικῆς φιλολογίας ἔχει ὀδηγήσῃ καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τελευταῖα στὸν τόπον μας σὲ μιὰν ἀνακαινίωσιν τοῦ περιεχομένου καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς. «Φιλολογία καὶ Ζωὴ» ἐπιτομοροῦσε πρότερον ὁ κ. Συκουτρῆς τὸν ὄρειον του ἐναρκτηρίου στὸ μάθημα τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς φιλολογίας· καὶ ὁ κ. Ἰ. Καλλιτσονάκης ἐτελείωνε τὸ δικόν του ἐναρκτηρίον στὸ ἴδιον μάθημα, τὸ 1925, συνιστῶντας νὰ «ἐνδυναμώσωμεν» τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας «δι' ἐνεργεῖαν καὶ συγχρόνου πρὸς τὰς περιστάσεις καὶ ἀντιλήψεις σπουδῆς καὶ μελέτης». Ἄλλὰ παρὰ τὴν ἀνακαινίωσιν αὐτὴν, φοβοῦμαι ὅτι ἡ κλασσικὴ φιλολογία—ἀφήνοντας ἔξω τὴν αἰσθητικὴν τῆς ἀξία—πολὺ λίγα μπορεί νὰ προσφέρει στίς σημερινὰς ψυχικὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου· πάντως πολὺ λιγώτερον ἀπὸ τὴν πατερικὴν φιλολογίαν. Ἄφ' ἀμφισβητῶ τὴν παιδευτικὴν τῆς ἀξία, δὲ σημαχῶ μετὰ τοὺς ὁπαδοὺς τῆς πρακτικῆς, ὅπως τῆ

E.Y.P. IONANNINA 2008

λένε, εκπαιδεύσεις· συγκρίνω τοὺς ἀρχαίους κλασσικοὺς μετὰ τοὺς κλασσικοὺς τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ βρίσκω τοὺς τελευταίους αὐτοὺς ἀσύγκριτα πρὸ ἀναγκαίους γιὰ τὴν ἐποχὴ μας.

Ἄλλὰ προχωρῶ στὴ σύγκριση μετὰ τῆς βιβλιοθήκης πού ἐτοιμάζεται, καὶ ἐκείνης τῆς ὁποίας τὴ δημιουργία εἰσηγοῦμαι. (Ξέρω ὅτι ἡ «Ἑλληνικὴ Βιβλιοθήκη» *μπορεῖ* νὰ περιλάβει καὶ ἔργα μεταγενέστερα, μὰ δὲ μοῦ φτάνει αὐτό). Οἱ ἐκδόσεις τῆς πατρολογίας καὶ λιγοστὲς εἶναι καὶ σπάνιες καὶ ἀκόσμιτες. Μία νέα ἐκδοσις ἐκλογῶν ἀπὸ τοὺς Πατέρες, θὰ ἔρθῃ, φιλολογικά, τὰ συμπληρώσει ἕνα ἀληθινὸ κενὸ, θὰ εἶναι ἔργο πού θὰ μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὰ ὄρια τοῦ τόπου μας, θὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ πραγματικὴ προσφορὰ στὴν παγκόσμια φιλολογία. Μὰ ἡ προσφορὰ αὐτὴ θὰ εἶχε τρόπο νὰ γίνῃ ἀκόμη πρὸ σημαντικὴ: ἡ χριστιανικὴ μας φιλολογία περιλαμβάνει ἔργα πού μένου ἀκόμη ἀνέκδοτα ἄλλα τῶν ὁποίων ἡ φιλολογικὴ ἐπεξεργασία εἶναι ἀκόμη ὑποτυπώδης. Αὐτὸ θὰ ἦταν ἀληθινὰ τὸ ἔργο μᾶς Ἀκαδημίας, καὶ μάλιστα τῆς δικῆς μας· παράλληλα μὲ τὴν «Πατερικὴ Βιβλιοθήκη» νὰ ἀναλάβῃ τέτοιες ἀληθινὰ πρωτότυπες καὶ φιλολογικὰ δημιουργικὰς ἐργασίας· αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη θέσις πού τῆς μένει κενὴ μέσα στὴ παγκόσμια ἀκαδημαϊκὴ ζωὴ. Ἐνα τέτοιο ἔργο πού θὰ ἀπέφερε καὶ πολὺ περισσότερα γιὰ τὴν ἀνάγκη, καθὼ μοναδικό, θὰ εἴχε στήριγμα, σὲ ἕνα του μέρους, καὶ στὶς ἑλληνικὰς βιβλιοθήκας πολὺ πλούσιες σχετικὰ, σὲ χριστιανικὰ χειρόγραφα.

Τὰ ἔργα αὐτὰ — νέες ἐκδόσεις καὶ ἐπανεκδόσεις — πρέπει νὰ γίνου κατ' ἐξοχὴν τὸ φιλολογικὸ ἔργο τῆς Ἀκαδημίας μας. Τὰ μέσα ὑπάρχου καὶ — ἀσύγκριτος σπουδαιότερο — ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος πού θὰ τὰ ἐμψυχώσει, θὰ τὰ ὀργανώσῃ, θὰ ρυθμίσει τὸ ζεκίνημα γιὰ ἕνα τέτοιο μακροχρόνιο δημιούργημα. Ἄν κρίνω ἀπὸ μερικὰς ἰδιωτικὰς συνομιλίας πού ἔτυχε νὰ κάνω μὲ μέλη τῆς Ἀκαδημίας καὶ μὲ ἄλλους ἐπάνω στὸ θέμα αὐτό, μὴν εἰσηγήσῃ τοῦ κ. Λ. Σ. Μπαλάνου σχετικὰ, πολλοὺς θὰ συγκινοῦσε. Ὅσο γιὰ μένα, τὴ λαχταρῶ καὶ τὴν περιμένω.

Κ. Θ. ΔΗΜΑΡΑΣ

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Ἑπιπέδιο θέατρο: Ἄγγ. Σικελιανού, «*Ὁ Διθύραμος τοῦ Ρόδου*». — *Ἐθνικὸ θέατρο*: Α. de Mussel, «*Τὸ Φανάρι*», κωμωδία σὲ 3 πράξεις καὶ 10 εἰκόνες. — Τρ. Μπερνάρ, «*Τὸ Ζιζάνιο*», μονόπρακτὴ κωμωδία.

Ὅταν διάβασα πέρασ τὸ ποίημα τοῦ κ. Σικελιανού, οὐδέποτε φαντάσθηκα ὅτι θὰ τὸ εἶβλεπα νὰ παρασταίνεται στὸ θέατρο—ἔστω καὶ σ' ἕνα εἰδικὸ θέατρο— καὶ ὅτι ἡ θεατρικὴ ἐμφάνισις εἶταν ὁ προσορισμὸς πού φιλοδοξοῦσε γιὰ τὸ ἔργο του ὁ ποιητής. Ὁ «*Διθύραμος τοῦ Ρόδου*» εἶναι ἕνα καθαρὸ ποίημα, πού μπορεῖ ν' ἀκολουθεῖ τὴ διαλογικὴ μορφή, ἀλλὰ

στερεῖται ἐντελῶς ἀπὸ κάθε δράση καὶ δραματικότητα, καὶ πού ἔχει ὅλες τὶς χαρακτηριστικὰς ἀρετὰς καὶ τὰ μεγάλα ἐλαττώματα κάθε ἔργου τοῦ κ. Σικελιανού. Οἱ ἐπιβλητικὰς, ζωηρὰ παραστατικὰς καὶ ἔντονα χρωματισμένους πρωτότυπες εἰκόνες ἀφθονοῦν, καθὼς ἐπίσης καὶ οἱ ἠχηροί, ἀρμονικοὶ στίχοι· στὸ σύνολο εἶναι διάχυτη μιὰ διάθεσις λυρικῆς ἐξάρσεως. Ἄλλὰ τὸ φιλοσοφικὸ νόημα πού ἐπιμένει ὁ κ. Σικελιανός, — ἀπὸ τότε πού δὲν τοῦ ἀρκεῖ νὰ εἶναι ἕνας ἐκλεκτὸς ποιητής, γιὰ τὴν ἀπεφάσισε ὅτι εἶναι ὁ Ἐκλεκτὸς πού θὰ ὀδηγήσῃ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα σὲ ὑψιστοὺς προσορισμοὺς, — νὰ προβάλλῃ μὲς' ἀπὸ κάθε του ἔργο, παραμένει ἐντελῶς ἀκαθόριστο καὶ ῥηθό. Ὁ κ. Σικελιανός ἰσχυρίζεται ὅτι ἀνακάλυψε τὴ μυστικὴ ἔννοια τοῦ συμβολικοῦ ὀρφικοῦ ῥόδου, καὶ ὅτι ἀποκαλύπτοντας τὴν ἔννοια αὐτὴ, προσφέρει στὴν ἀνθρωπότητα μιὰν ἀλήθεια μέγιστης σημασίας. Διάβασα μὲ προσοχὴ ὅλο τὸ «*Διθύραμβο τοῦ Ρόδου*», ὁ ὁποῖος, ὅπως ὅλα τὰ ἔργα τοῦ κ. Σικελιανού, εἶναι ὑπερβολικὰ μακρὺς καὶ συχνὰ κουραστικὰ φλύαρος· δὲν ξύπνησε ἄλλη ἰδέα μέσα μου παρά τὴν αἰώνια ὅσο καὶ χιλοσιπωμένη ἔννοια τῆς συγγένειας ὄλων τῶν λαῶν στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας...

Θὰ μοῦ ἔκανε ἐντύπωσις, ἐάν δὲν τὴν περιμένα, ἡ ἀπειρὴ ἀπορία τῶν ξένων διανοουμένων καὶ περιηγητῶν μὲ τοὺς ὁποίους ἔτυχε νὰ συνταξιδεῦω, ὅταν διάβασαν τὸ «*Διθύραμβο τοῦ Ρόδου*», τοῦ ὁποῖου μιὰ μετάφρασις εἶχε σπεύσει νὰ τοὺς στείλῃ ὁ κ. Σικελιανός ὅταν εἶσαν ἀκόμα στὸ Ναύπλιο. Τὸ ἔργο ἔχανε ἐντελῶς στὴ μετάφρασις τὴν κάποια μαγεία τοῦ πρωτότυπου λόγου, καὶ ὅλοι ῥωτοῦσαν: «*Αὐτὴ ἡ πολυλογία εἶναι τὸ ποίημα πού πρόκειται νὰ μᾶς ἀνακοινώσῃ ἕνα καινούριον καὶ σπουδαῖον μήνυμα; Καὶ πῶς εἶναι δυνατό νὰ σταθεῖ στὸ θέατρο;*» Στὴν πρώτη τους ἐρώτησις, ἀναγκάσθηκα νὰ τοὺς ἀπαντήσω ὅτι συμφωνῶ μὲ τὴν ἀπορία τους, στὴ δεύτερη ὅμως ἐρώτησις τοὺς ἀπήντησα ὅτι ὅσο καὶ ἂν φαίνεται βέβαια κατ' ἀρχὴν ἐντελῶς ἀπίθανη ἡ ἐπιτυχία, πρέπει κανεὶς ἐν τούτοις νὰ ἔχει ἐμπιστοσύνη στὴν κ. Σικελιανού πού ἀνέλαβε τὴν παράστασις. Ἡ κ. Σικελιανού ἔδειξε, μὲ τὸ αἰσθητικὸ της κατόρθωμα στοὺς Δελφοὺς, ὅτι ξέρεῖ νὰ δημιουργεῖ ὁμορφιά.

Καὶ πραγματικὰ, ἡ κ. Σικελιανού παρουσίασε ἕνα σπάνιον, ἕνα ἐξαιρετικὸν θέαμα. Τὸ ἔργο διατήρησε φυσικὰ ὅλα του τὰ ἐλαττώματα: τὴν ἀοριστία του καὶ τὸ κουραστικὸν του μακρὸς ἂν ὅμως ὁ βερμπαλισμὸς εἶχε συντομευθεῖ καὶ ἡ ὅλη παράστασις εἶχε διαρκέσει ἀντὶ μιᾶμιση ὥρα τρία τέταρτα τῆς ὥρας, θὰ εἶχε μεταδοθεῖ πολὺ ἔντονα ἕνας ἐνθουσιασμὸς καὶ μιὰ συγκίνηση. Ἡ κ. Σικελιανού τόνισε τὴ λυρικὴ διάθεσις τοῦ ποιήματος. Ὁ ποιητής δὲν διασαφηνίζει τὸ σύμβολο τοῦ ῥόδου... ἀλλὰ μπορεῖ κανεὶς εὐκολὰ νὰ τὸ φαντασθεῖ. Γιὰ τὴν νὰ μὴν εἶναι τὸ ῥόδο στὰ ἰδανικὰ, ὁποιοδήποτε ἰδανικὸ; Ἡ κ. Σικελιανού κατόρθωσε νὰ ἐκφράσῃ μὲ μελετημένους, ἀντιγραμμένους ἀπὸ ἀρχαῖα ἀγγεῖα, πολὺ πλα-